

Petrich Ferenc honvédszázados

*„ki hajdan karddal kezében,
majd szóval s tollal küzdött hazánk
függetlenségéért”
(Boda Vilmos)¹*

Petrich Ferencről az általános paksi polgár nem is hallott, nem ismeri tevékenységét, annak ellenére, hogy a helytörténeti tankönyv utal szabadságharc alatti tevékenységére, de részleteket nem közöl.

Az evangélikus temetőben sétálva néhány ember szeme megakadhat azon a fekete márványsírkőn, amely alatt nyugszik, családjával együtt. Sírja gondozatlan, pedig megérdemelné, hogy ápolják emlékét, mivel életében sokat tett a város lakóinak jobb életéért, a városért.

Munkámat nagyban nehezítette, hogy az anyakönyvi és a halálozási kivonat is megsemmisült a háborús pusztítások során. Gondot okozott korom is – mivel nem vagyok nagykorú –, így kutatásomat csak a sajtótermékekben véghezvittem. Az alispáni iratok hozzáférhetlensége miatt Petrich Ferenc bírói tevékenységéről nagyon keveset tudhattam meg. A helyi könyvtárnak köszönhetően kerültek birtokomba azok az adatok, amelyek az Országos Széchényi Könyvtárból származnak. De ez a módszer már elég idő- és pénzigényes, ezért csak nehezen tudtam begyűjteni az információkat.

Petrich Ferenc Pakson, 1826. április 26-án született, középbirtokosi nemesi család sarjaként. Apja Petrich János földbirtokos. Anyja két gyermeknek adott életet. János három évvel volt idősebb nála, a győniki gimnázium tanulója volt, és Ferencel egy évben iratkozott be az iskolába, majd „köz- és váltóügyvédként” tevékenykedett. Ő azonban korán, életének 28-ik évében, 1851. július 11-én halt meg elmebajbetegségben.²

Ferenc a gyermekevek eltelte után tanulmányait a Tolna megyei Győnkön kezdte az 1834–1835-ös tanévben. Itt végezte el a gimnáziumot is. Az iskolai beiratkozását a győniki gimnázium évkönyve megőrizte. A főiskolai éveit a pozsonyi jogakadémián töltötte, majd iskoláinak befejezése után átvette szülei birtokának egy részét, és ott gazdálkodott. Az 1848-as év elejének eseményei hatására a gazdálkodást abbahagyta, és a szabadság, a haladás és függetlenség szolgálatába állott.³

A forradalom és a szabadságharc kora

Petrich és a szabadságharc kapcsolatáról kevés forrás áll rendelkezésünkre, csupán egy-két feljegyzés honvédeletről, valamint saját visszaemlékezése. A függetlenségi harcról készített beszámolója alapján három terület határozta meg e korszakát: a délvidéki harcok, a felvidéki események és Budavár ostroma.

Az 1848-as év közepétől a szomszédos megyékből sorra érkeztek a riasztó hírek a szerbek és horvátok betöréséről. Szükség volt egy mozgó nemzetőrség felállítására. „Perczel Miklós lelkészbuzdítása eredményeképp 130 erős testalkatú, fegyver viselésére alkalmas önkéntest sike-

¹ Tolna megyei Közlöny 1908. március 26.

² Paksi Evangélikus Lelkészi Hivatal – Halotti anyakönyvi kivonat

³ Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai Bp. 1988. 468. old.; Szimnyei József: Magyar írók élete és munkássága X. k. Bp. 1980–1981. 50. old.

rült a VIII. honvédszászlóaljhoz rövid pár nap alatt egyedül Szekszárd városából kiállítania”.⁴ Az első között beálló Petrich Ferenc így emlékezik vissza az eseményre: „Május 16-án bocsátotta ki gróf Batthyány Lajos és Baldacci Manó a felhívást a »rendes nemzetőrség« felállítására. Én egyike voltam a legelsőeknek kik Szekszárdon a VIII-ik zászlóaljhoz beállottak, úgy hogy a zászlóalj kiegészítését, mint toborzó főnök már én eszközöltem a megye népesebb mezővárosaiban. A zászlóalj szervezésével Tolna megye területén Perczel Miklós későbbi ezredes és főispán volt megbízva. A VIII. zászlóalj Tolna, Baranya és Somogy lelkes fiaiból alakult meg nagyhirtelen s a három megye önkéntesei Pécsen gyülekeztek, ahol Vitolis őrnagy volt a parancsnokunk.”⁵

A Dráva-menti őrvonalra rendelt sereg 1848. július 5-én indult el gőzhajón Bajára, majd onnan a kijelölt ókéri táborba.⁶ Útközben történt, hogy pár napi gyaloglás és felkészítés után Perczel Miklós hadtestét Eszék bevetelére vezényelte. Petrich feljegyzésében feleleveníti az eseményeket és beszámol arról is, mi történt Ó-Kérnél: „Eszéket be akartuk venni! Nem sikerült! Ágyunk nem volt. Csakis lőtávon kívül érintkeztünk a várbelieliekkel, mert ágyú nélkül ostromról szó sem lehetett. Hát biz mi, egy napi táborozás után, újra visszatérünk szállásunkra, Dárdára. Néhány napig újból a fegyverforgatásban gyakoroltuk magunkat, azután táborba szálltunk a rácok ellen, Ó-Kér alá! Itt én apró csatározásokban vettem részt. Egész életünk előőrsi szolgálatokból állott, és éjjel támadások visszaverésében tettem el, mert amikor a rácok elleni döntő ütközetre került sor 1848 nyarának a végén, akkor engem a Vas megyében alakult új, 45. zászlóaljhoz neveztek ki tisztnak.”⁷

Az első hírek a Tolna megyei nemzetőrök helyreállításáról nem voltak valami hízelgőek. Július 14-én került sor a szenttamási ostromra, ahol a nemzetőr csapataink néhány ágyúlövés után megfutamodtak és szétszéledtek, pedig semmi veszteségünk nem volt.⁸

Petrich Ferencet a délvidéki harcokban tett jó szolgálataért őrmesterré, majd 1848. november 1-jén vagy 11-én hadnaggyá léptették elő.⁹

A téli hadjárat idején Petrich Ferenc a VII. hadtestnél szolgált, majd Kmety György seregében folytatta a szabadságharcot. A hadjárat idején az ekkor már főhadnaggyá kinevezett Petrich Ferenc számára a „legnevezetesebb és szerencsés” esemény Volkmár és Kluknó környéki történt. A Vilmos-huszárok Volkmár szomszéd községében lovakat loptak az osztrákoktól, ezért ők meg akarták Kmetyt támadni. Petrichet küldte el a parancsnok, hogy megtudja, mi történik a szomszéd táborban. Kluknón a főhadnagy a helyi plébánostól kért tájékoztatást az osztrákokról. A pap rögtön arra kérte Petrichet, a századával együtt vonuljon vissza társaihoz, hiszen az osztrákok már közel vannak. Petrich Ferenc az idős emberre hallgatva visszavonta századát a volkmári táborba.

A következő feljegyzések már 1849 májusából valók, mikor Kmety és Petrich Vác környékéről a Dunán átkelve csapatait Budavár ostromához vezényelte. Az ostromra május 4-én került sor első ízben, amikor a dandároknak a várba vezető vízvezetékeket kellett elfoglalniuk, mert így elvágták volna a várba vezető víz útját. Hentzi, osztrák főparancsnok és serege keményen ellenállt: Petrich leírása szerint „170 és néhány bajtársuk hullott el.” Ezután 16 napos szüntelen csatározás és bombázás után május 21-én a vár minden oldalán beszűntették a támadást. Majd egy utolsó támadás során elért győzelemmel végre fellelégezhetek, bár ez az ostrom mindkét fél részéről igen sok áldozatot követelt. „Görgyey a várban, a Szent György-téren sokakat az érdemrendek sajátkezű feltűzésével tüntetett ki. Hogy kik és milyen érdemrendet kaptak? Nem tudom. Saját zászlóaljamban azonban tudom, hogy Niczky Pál mint zászlóaljparancsnok, Nagy Kálmán főhadnagy társam és saját csekélységem lettünk a harmadosztályú érdemrenddel a kivezérelt hadtest előtt Görgyey által feldíszítve.” – emlékszik vissza Petrich Ferenc, azokra a győzelmes napokra.¹⁰

⁴ Tanulmányok Tolna megye történetéből I. k. Szekszárd, 1968. 89. old.

⁵ Kernné Magda Irén: Városunk: Paks. Szekszárd, 1968. 49. old.

⁶ Tanulmányok Tolna megye történetéből I. k. Szekszárd, 1968. 98–99. old.

⁷ Kernné Magda Irén: i.m. 49. old.

⁸ Tanulmányok Tolna megye történetéből I. k. Szekszárd, 1968. 101. old.

⁹ Bona Gábor: i.m. 468. old.

¹⁰ Kernné Magda Irén: i.m. 51. old.

Budáról Kmety György tábornok, hadtestével Csorna felé vette útját, ahol a Wyss dandárt megsemmisítette és tábornokát megsebesítette. 1849. június 13-án a szuronyharc alatt megsebesült Petrich Ferenc főhadnagy is. Két sebet kapott: egy lövést a mellébe és egy szuronyszúrást a lábszárába. Felépülése után a „csornai győzővel” együtt útját az Alvidék felé vette. Fehérváron át Paksra, Kalocsára, majd Péterváradon át Szege dig nyomultak, ahol Dembinszky csatlakozott a hadtesthez. Ekkor a seregek összpontosítását Temesváron Bem apó vette át, de a várva-várt siker már elmaradt. Megkezdődött a nemzeti sereg feloszlása, egy-két csapatfoslány még próbálkozott az ellenség feltartóztatásával, de kisebb sikerek után ezek a törekvések is kudarcba fulladtak. Megtörtént a sereg teljes feloszlása, Petrich Ferenc tisztársaival együtt bujdosva tért haza Tolna megyébe. A szabadságharc bukása előtt, a végső harcok sorozata idején nevezték ki (1849 júliusában) honvédszázadosá.¹¹

Az önkényuralom évei és a kiegyezés

A szabadságharc leverése után Haynau diktatúrája legelső feladatának a megtorlást tekintette. Százakat börtönöztek be, katonák ezreit sorozták be a császári hadseregbe. A függetlenség hívei emigrációba vagy bujdosásra kényszerültek. A volt honvédszázadosnak, Petrich Ferencnek is menekülnie kellett a börtönbe zárás elől. Éppen a bujdosás, ami magyarázatul szolgál arra, hogy miért nem találunk az 1850-es évekből feljegyzést életéről. Visszavonult családi birtokára, ahol magánéletét rendezte. Mindezt a paksi evangélikus temetőben található sírkövérről olvashatjuk le, ami bizonyítja, hogy 1854-ben született első, Katalin nevű leánya. Felesége, *végi Berreghy Róza* (1834–1906) öt gyermeknek adott életet, akik anyjukkal, apjukkal, nagybátyjukkal és nagyapjukkal együtt a paksi evangélikus temetőben nyugszanak: Katalin (1854–1896), Árpád (1855–1922), Jolán, özv. Késmárky Ivánné (1860–1934), Flóra (1872–1897), Gizella, Zsigárdy Istvánné (1886–1951).

A Bach-rendszer bukása után, 1860-ban az uralkodó Ferenc József Sztankovánszky Imrét, a megye főispánját azzal bízta meg, hogy egy megyei állandó bizottmányt és egy tisztikart hozzon létre. Az utasítások szerint a főispánnak az állandó bizottmányt olyképpen kellett összeállítania, hogy abban „rang- születés- birtok- értelmiség és iparra való tekintet nélkül a megyei lakosok összessége illőleg képviselve legyen.”¹² Az 1861. január 7-én tartott közgyűlésen a megyék a 48-as alapot tekintették irányadónak, és megválasztott második állandó bizottmánya 893 taggal jött létre, köztük a volt honvédszázados Petrich Ferencsel a földvári járásból.¹³

Az 1867-ben megtörtént kiegyezés hatására a megyegyűlés tárgyalhatta a külföldre menekült politikai emigránsok hazatérésének és vagyonuk visszaadásának ügyét. A szabadulás mámorában lévő honvédek, tisztek, hazafiak megalakították a megyei honvédegyületet, melynek tagjául választották a volt honvédszázados.¹⁴

Az 1868-ik évi képviselőválasztás

A kiegyezést követő évek legfontosabb teendői között szerepelt az országgyűlési képviselők választása. A választás lezajlása nem volt olyan zökkenőmentes, mint 1848-ban és 1861-ben. Mindezekről a főispán számolt be az 1869. március 1-jén megtartott közgyűlésen. A megye több településén: Pincehelyen, Madocsán, Szekszárdon is történtek összezőrdülések. Pakson sem történt ez másként, amit a paksi előjáróság járási főszolgabírájának küldött jelentéséből tudhatunk meg. Ezen a zavargáson Petrich Ferenc is jelen volt, aki mint a balpárt egyik vezetője tűnt fel. Ekkor ez a párt „szegény napszámosokból és házatlan zsellérekből”¹⁵ tevődött össze. Petrich Ferenc nemesi származású földbirtokos letére a szegény nép mellé állva harcolt jogaikért, igazukért, elfogadtatásukért. Kiállt mellettük, hiszen azt szerette volna elérni, hogy ők is egyenlő joggal indulhassanak a választáson.

¹¹ *Kerné Magda Irén*: Városunk: Paks i.m. 50–52. old.; *Bona Gábor*: Kossuth Lajos kapitányai i.m. 468. old.

¹² Tanulmányok Tolna megye történetéből VIII. k. Szekszárd, 1978. 189–191. old.

¹³ Tanulmányok Tolna megye történetéből VIII. k. Szekszárd, 1978. 222. old.

¹⁴ *Bona Gábor*: Kossuth Lajos kapitányai i.m. 468. old.

¹⁵ Évszázadokon át II. kötet Szekszárd, 1985. 233. old.

1869. február 9-én a városháza elé vonultak a balpártiak és követelték, hogy ők is kitűzhesék zászlajukat a jobbpártiaké mellé, úgy, hogy az takarásban legyen. Másnap a közgyűlésen azt a határozatot hozták, hogy mind a két zászlót kitűzik, de közéjük a semleges nemzeti zászlót teszik. „Éppen ezen határozatot hozó parlamentirozás alatt a balpárt vezetéi a tanácskozó terembe nyomulván, Petrich Ferencz úr, kihívó és a pártok közötti súrlódásra vezető ingerkedéssel nem átkodott ezt nyilvánítani, hogy 3 ezer emberrel fog megjelenni, és összetöreti a jobbpártot.”¹⁶ Petrich szavaira a jobbpárt képviselője, Szeniczey Odön is összehívta az embe-
 reket, de rövid idő múlva békésen eloszlottak. Az újabb megmozdulásokra a préházaknak került sor: „A balpárti tömeg a préházakhoz vonult, vezéreik Petrich Ferenc, Petrich Mátyás, Molnár Antal, Bun Gusztáv és Tegzes Kálmán urak – különösen mégis Molnár Antal – szítogató buzdítására az alig 16–18 személy bal és jobb pártiak részletes találkozója alkalmával véres verekedés fejlődött – ahol Molnár Antal feleit egyre buzdította és bízta a verekedésre – mely tény csakugyan a párt által tervezett személybiztonság elleni támadásra volt intézve.”¹⁷ A verekedés hírére a rendőrség a helyszínre sietett, ahol megpróbálták a tömeget szétosztatni. Az elhúzóódo események hatására ez végül is sikerült, de a rend őrei tíz embert elfogadtak, és a biztonság érdekében 18 embert az őrnagy egész éjjel szolgálatban tartott.

A választások lezajlása után a belügyminiszter arra kérte a megyei közgyűlést, hogy állítsa össze a legtöbb adót fizető bizottsági tagok névjegyzékét. A források szerint ez csak 1872-re készült el. Petrich Ferenc, földbirtokos lévén, szerepelt az összeírt 220 tag közül 193-ként. A jegyzéken feltüntetett adójának összege „139 f. és 94 Kr.”¹⁸ volt.

Pusztító járvány Pakson

Egy-egy járvány kitörése az 1870-es évek elején még súlyos és gyakran visszatérő problémát jelentett. 1873-ban Pakson is kolera szedte áldozatait. A betegség megfékezésére különbizottságot hoztak létre, melynek feladata volt kivizsgálni a járvány kitörésének okát is. Az elnök, Petrich Ferenc nagy gondot fordított az ügyre. Elrendelte a „házról-házra járást”, azaz a bizottság tagjai a házaknál a lakóktól érdeklődtek egészségi állapotukról, lakás és udvar viszonyáról, illetve az „ürszék” tisztaságáról. A vizsgálat befejeztével kiderítették a járvány kitörésének okát: „a lakások túltöltöttsége azok közvetlen szomszédságában elhelyezett rongy-, bőr és egyéb hulladékok összehalmozása, s a házi tisztátalanság.”¹⁹ Mindezek után az elnök elrendelte, hogy a túlszűfolt szobákból a lakókat osszák szét, a raktárként használt szobákat ürítsék ki, valamint a „tisztátalannak” talált házakat fertőtlenítsék ki. Petrich elrendelte „a szombati ételfőzésnek, a tisztaböjtnak, a halottakért szokásos zárt ajtóknál történő vezeklésnek felfüggesztését. Elrendelte, hogy 50 egyennél több, a mély fekvésű s a népességhez szűk terű zsinagógában nem gyűlhet össze egyszerre s ez is csak 2 órai időközben. A vasárnapi kocsmái özszejöveleteket, halotti tortartást betiltatta. A halottszobákban eltakarítás után fertőtlenítését s a koporsónak kátránnyal beöntését elrendelte.”²⁰ Az intézkedések következtében a járványt sikerült hamar visszaszorítani, s ebben nagy szerepet játszott Petrich Ferenc intézkedése is.

A gazdálkodás sokszínűsége – a haltenyészettől a szőlőtermelésig

Petrich Ferenc a szabadságharc bukása után a családi birtokon talált igazi énjére. Visszavonult és ott folytatta a gazdálkodást, amivel egy ízben már próbálkozott az 1840-es évek elején. A családi birtok a Vöröshalmi-völgy határában húzódott és az 1893-as összeírásnál a száz holdnál nagyobb területtel bíró földbirtokosok között említik meg. A terület felosztása a következőképpen volt (kh-ban): szántó: 102, kert: 2, rét: 15, legelő: 8, erdő: –, szőlő: 7, nád: –, használatlan: 2, összesen: 136.²¹

¹⁶ Ugyanott 233. old.

¹⁷ Ugyanott 233–234. old.

¹⁸ Tanulmányok Tolna megye történetéből VIII. k. Szekszárd, 1978. 229. old.

¹⁹ Tolna megyei Közlöny 1873. július 30.

²⁰ Ugyanott

²¹ Németh Imre: Paks nagyközség monográfiája Bp. 1975. 295. old.

A gazdasági életben mindig arra törekedett, hogyan lehetne birtokát a kor igényeinek megfelelően a legkorszerűbben átalakítani, irányítani. 1873. június 4-én a Tolna megyei Közlönyben megjelent cikkében rámutat a megye gazdasági elmaradottságaira. Megemlíti a korábban megalakult Tolna megye Gazdasági Egyesületét, amely sajnos csak névlegesen működött, s megalakulása után néhány politikai beszéd elhangzásán kívül semmit sem tett. Pedig összetartó kapocsként kellene működnie – vallja Petrich cikkében: „A gazdasági élet terén lehetne igazán összehozni és a haladás útján elindulni, mert csak egy kis akarat s egyetértés kellene hozzá, s megint érvényes lehetne az a közbeszéd, hogy az a tapasztalt ember, aki Tolnát Baranyát megjárta, mert önhízelgés nélkül elmondhatjuk, geographiai fekvése, minden gazdasági célra alkalmas talaja páratlan, s hogy még eddig Tolna megyét Magyarország kertjének nem nevezték, az a mi hibánk.”²²

A paksi ember számára a gazdálkodás mellett örök megélhetési forrást jelentett a halászat. Szabályozása előtt a Duna kedvezett a halak szaporodásának, bőven zsákmányolhattak belőle a halászok, ezért nagy harc folyt a halászhelyekért.

Az 1873 júniusában Pakson tartózkodó küldöttség a laki Duna feltöltésének hatását vizsgálta. Amikor a délelőtti órákban a Dunán tett kirándulás alkalmával felmerült egy haltenyészítő társulat gondolata. Erre Petrich Ferenc hívta fel a figyelmet – hiszen ő már korábban is délelgetett egy ilyen tervet –, amikor a reggeli alkalmával egy ponty felfalta a vízbe hullt sódar darabját. Ekkor vált nyilvánvalóvá a bizottság számára a laki ág alkalmassága a haltenyészítésre.

Petrich Ferenc – mint a Tolna megyei Közlöny munkatársa – 1873. június 18-án megjelent cikkében a halastó részletes tervét, illetve annak anyagi hátterét közölte. A laki-ág felső torkolatát el kellene zárni míg az alsónál zsilipet alkalmazni és máris funkcionálhatna a halastó. Petrich elképzelése szerint „a tenyész-tó torkolatát elzáró töltés, mely 30 ?-öl hosszú,²³ alól 15 öl, fölül 10-öles szélessége mintegy 750 köböl földet foglalna magába.” A megalakulását 20 ezer forint erejéig 200 darab 100 forintos részvényekkel kezdeményezné, melyből az indulásig csak a fele lenne megvásárolható, a többi a váratlanul fellépő eseményekre lenne fenntartva. Petrich felhívja a figyelmet 100 db részvény eladására, azaz 100 tag jelentkezésére, hiszen addig alakuló ülést sem tudnának tartani. A paksi közbirtokosok – mint a halászvizek tulajdonosai – érdekeik védelmére szorgalmazták a társaság létrejöttét, amely az 1873-ban megjelent megyei szabályrendelet után meg is alakulhatott. 1873. november 11-én tehát létrejött az „Első közép-dunai haltenyészítő részvény-társulat”, miután aláírták a 200 db 100 forintos részvényt. „Megválasztották elnöknek: Döry Frigyes, ügyvivőnek: Petrich Ferencz, választmányi tagoknak: Br. Rudnyánszky Iván, Kovács István, Novák Sándor, Horváth Ignác, Rozmayer Ferenc, Albanich György, pénztárnoknak: Bun Gusztáv, jegyzőnek: Hagymássy Károly. A vállalkozás székhelye: Paks.”²⁴

Petrich mint az ügyvivő elnök, az őszi közgyűlésre készítette el a társulat működésének tervezetét, amit a Közlöny 1874. szeptember 30-i számában jelentetett meg. A fő gondot igazából a betelepítés kérdése okozta, mert nem volt szállítási forrás. Megoldható lett volna a halastó közelében egy nevelő terület létrehozása, de erre nem volt megfelelő terület. A paksi haltenyészítő társulat nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Működtetése nagy költségeket emésztett fel és a száz holdra tervezett, helyel-közzel mélyvízű, két meredek parttal övezett laki Duna szakasz, a ponty szaporítására nem alkalmas. Ugyanis a tó a Duna szabad vizével is érintkezett, ezért az apró pontyivadékokat a besurranó rablóhalak erősen pusztították. Petrich Ferenc azt tartotta a legcélravezetőbbnek, ha minden évben tavasszal „félíg kinőtt pontyokkal” népesítenék be a tavat, így a halak felnevelésére nem kellene költeniük, mert az iszapban található rovarokból, vízben lévő ázalékból táplálkozik, valamint a levegőből és a fákból lehulló bogarokból és vízinövények rothadékból nyeri táplálékát. A tervezett félíg kinőtt pontyokkal történő benépesítésnél egyedüli gondot a Petrich előtt is ismeretes, beszerzés okozta. Akkoriban nemigen akadt beszerzőhely sem és a pontyok ára is igen magas volt. Sokkal kifizetődőbb volt ebben az időben a patakok mentén létesített halastavak üzemeltetése. A

²² Tolna megyei Közlöny 1873. június 4.

²³ Tolna megyei Közlöny június 18.

²⁴ Tolna megyei Közlöny 1873. november 26.

Paksi Lapokban a következő olvasható: „A paksi határban húzódik egy patak a Vörösmalom-pusztán, ami haltenyésztésre kitűnően alkalmas, miért ezt budapesti vállalkozók haszonbérbe venni szándékoznak. A Petrich Ferenc tulajdonát képező részben a haltenyésztés már egy ízben megkísérletett, s igazán szépen virágzott is.”²⁵ „E patak mentének tisztogatását a vízszint, sőt ellentétes esésű szakasz tulajdonosa Petrich Ferenc vetette fel először. 1899-ben írásban kérte a dunaföldvári járás főszolgabíróját, hogy rendelje el a dunakömlödi határba eső szakasz kitisztítását. Ettől kezdve a hatósági intézkedések egész sora született, fellebbezés fellebbezést követett, míg végre a földművelésügyi miniszter 1906-ban utasította Tolna vármegye alispánját, hogy a tisztogatás iránti eljárást most már tegye folyamatba.”²⁶

Pakson a szőlőt a rómaiak honosították meg s azóta megszakítás nélkül termelik. A Paksról szóló régi leírások szinte kivétel nélkül felfigyeltek a viritó és gondosan ápolt szőlőhegyeinkre. A XIX. századi szőlőtermelés általában négyszeri kapálásból, metszésből, kötözésből és trágyázásból állt. A tőke kivésését a szomszéd tőke bujtatásával pótolták. Nem ismerték a szőlőfajták gondos kiválasztását, nemesítését, szaporítását és oltását. E hagyományos módszerek mellett Pakson – a megyében elsőként – kísérleteztek nagyüzemi rendszerű szőlőtelepítéssel. Petrich Ferenc szőlészete, – amely megelőzve korát ma is korszerű lenne – meggyeztette nagy hírnévnek örvendett. A Tolna Megyei Gazdasági Egyesület 1884. szeptember 16-án tanulmányi kirándulás keretében tekintette meg a Vörösmalom-pusztai mintabirtokot. A szemlén résztvevő újságírók nem is fukarkodtak a dicséretekkel: „A szőlőtelep előtt kalapot kell emelni, minden gaz és gyomtól tisztán, bő és egészséges fűrtökkel van megrakva. Teleki János megyei főkertész jelentése szerint, a szőlő 10 kh (5,5 ha), hosszában és szélességében a szőlő 7–8 méter széles gazmentes utakkal okszerűen van szegélyezve. A szőlőtőkék bámulatos pontossággal 80 cm-re, a sorok pedig 1,5 m-re állnak egymástól. Minden szőlősor mentén, illetve hosszában, szintén pontosan 70 cm magas, 8–14 cm vastag, kellően kátrányozott oszlopok vannak beállítva, melyek tetejéhez szegekkel igen ügyesen oda van erősítve egy 5–6 mm vastag, kátránnyal bevont, feszesre kihúzott sodronyszál, amely a szőlő vesszők támasztásául, illetve azok kikötésére szolgál. A szőlő számos válfaja van képviselve: oportó, rizling, furmint, mézesfehér, kovácsi fehér, kadarka, petrezselyem, perzsa magnétküli, chasselasok, kéknyelű, vörös dinka, szlankamenka (helyesebben mondva magyarka), izabella stb. A tőkétet itt az ún. csapos fejmetzés szerint metszik, vagyis csapot hagynak meg két-három szemmel. Gyomláláskor egy-egy tőkén 2–4–6 termővesszőt hagynak, s a tulajdonos szerint egy-egy tőkéről 1 liter bort lehet leszűrni. A szőlőtőkék porhanyósítása kapáló ekével történik, ehhez két ember és egy igás ló szükséges. Az egyik ember az ekét tartja és a megkapálandó sorközön halad végig, a másik a ló kötőfékjéhez erősített 80 cm hosszú botnál fogva a szomszéd sorközön menve vezeti a lovat, s azt a bot segítségével kormányozza. A fordulás mindig az utakon történik. Egy nap alatt váltott lóval egy sort jobbról-balról megkapálva, öt holdat (3 ha) lehet megmunkálni. A tőkék közötti közöket közönséges kapákkal kell megporhanyítani, ami aránylag csekély munkából áll. A be- és kikapálás közönséges ekékkel történik. A tíz holdnyi (5,8 ha) terület évi jövedelme 2000 Ft. A pincében bármilyen hordót felbontva az tiszta és nagyon jó bort tartalmazott.”²⁷

A közéletben betöltött különböző tisztségek

Az 1861. január 7-én megalakult megyei állandó bizottmány 1874. november 12-én tartotta meg az utolsó negyedévi gyűlését. A közgyűlésen főleg az értelmiség képviseltette magát. A gyűlés az alispáni jelentéssel kezdődött, ahol megbeszélésre került a személy- és vagyonbiztonság, a köz- és állategészségi viszony helyzete a megyében. Megemlégték még „2659 folyó ölnyi új kövezett út”²⁸ átadását is.

A közgyűlés legfontosabb részét mégis a kinevezések és a választások adták. A kereskedelmi minisztérium felhívására Törvényhatósági Statisztikai Bizottság alakult, mely tagjául Petrich Ferencet is megválasztotta. A kinevezések után még szükség volt az 1875. évi közmunka

²⁵ Paksi Lapok 1886. június 12.

²⁶ Ádám László–Marosi Sándor–Szilárd Jenő: A Mezőföld természeti földrajza 1980. 338. old.

²⁷ Németh Imre: Paks nagyközség monográfiája Bp. 1976. 310–312. old.

²⁸ Tolna megyei Közlöny 1874. november 18.

járásonkénti összeírására. A műutak sorába tartozó „Paks-Keér-fehérvári és Duna-földvár Keér nagy-doroghi utakra 150 igás 450 kézi nap”²⁹ volt kiszabva.

Az állandó- és a megyei törvényhatóság statisztikai bizottságában eltöltött idő után Pakson az 1874–1875-ös évadban, mint főbíró tevékenykedett Petrich Ferenc. Az alispáni iratok – számomra – hozzáférhetetlensége miatt sajnos Petrich bírói tevékenységéről nem sokat tudok. Csupán a korabeli újságokból ismeretes egy felekezeti nélküli iskola körül kirobbant vita megoldása.

A bírói tisztség elfoglalása után Petrich életében egyre nagyobb szerepet játszottak a közgyűlések. Az 1870-es évektől kezdve a jelentősebb gyűléseken mindig képviseltette magát, ahol legtöbbször valamilyen újabb bizottság tagjául választották meg. Az 1876. május 3-án tartott Tolna megye Bizottságának évi második közgyűlésén Petrich, mint községi bíró vett részt. A gyűlést Perczel István főispán nyitotta meg, majd negyedéves jelentésében „elismerőleg sorolja fel mindazon tényezőket, melyek az említett irányban gyakorolt önzetlen működésük által a megye háláját kiérdemelték az árvíz körül teljesített önfeláldozó munkásságáért.”³⁰ A lajstromban Petrich nevét is felsorolták.

A következő közgyűlés, amely meghatározó volt életében, 1878. év elején nyitották meg. A tisztújító közgyűlésen a választások miatt a hangulat igen feszült volt, de az idő múltával a lefolyása csendes és szabályos lett. A gyűlésen először is a szokásos jelentés felolvasása után „a főispán a törvényhatósági bizottságot megalakultnak tekintette és felhívta a bizottságot, hogy a kijelölő-bizottság, igazoló-bizottság, bíráló-választmány és az állandó választmány megalakulását eszközölje.” Az állandó választmány tagjai közé Petrichet is megválasztották. A gyűlésen még ellenjelöltek nélkül hivatalban maradt az alispán Perczel Dezső, és Pápe Gyula főszolgabíró. A választás következő pontja a szolgabírók kinevezése volt. „A simontornyai járásban hasonlóan Fonyó László – ellenjelöltje Petrich Ferenc előző nap visszalépvén –, lelkes éljenzés közt újra megválasztott.”³¹

Ebben az évben a megyei választások mellett a képviselők kijelölésére is sor került. A Közlöny beszámolója szerint július végén a választási hullám lassan tisztult és a szavazás idejére már csak csekély kitérést mutathat. A lap szerint a paksi választókerületben nagy küzdelem folyik. „Szeniczey Ödön szabadelvű pártjelölt ellen Surgóth Jenő duna-földvári ügyvéd egyesült ellenzéki, s Petrich Ferencz közjogi ellenzéki programmal lépett fel.”³² A választásra 1878. augusztus 7-én került sor, amikor „Pakson Petrich Ferencz nyert 103 szavazatot, Surgóth Jenő 367-et, Szeniczey Ödön 999-et. Szeniczey 529 szótöbbséggel nyerte a küzdelmet.”³³

Petrich a sikertelenség következtében nem hallatta hangját, míg el nem következett az 1884-es év. Ekkor országgyűlési képviselőnek jelöltette magát, mint a kölesdi kerület képviselője. Választási beszédével nagy hatást gyakorolt a polgárookra. A választás idején a paksi kerület is nagymértékben támogatta községe szülőltjét, választási dalokkal³⁴ lelkesítette mind a jelöltet, mind Paks lakosságát.

*Kossuthtól jött az üzenet,
Légy független magyar nemzet,
Függetlenséget akarunk
Petrich Ferenczre szavazunk
ÉLJEN A HAZA!*

*Szabadságnak a kormány árt,
Nem kell nekünk habarék párt,
Függetlenség tiszta jelszó
Éljen soká Petrich Ferkó
ÉLJEN A HAZA!*

*A nép csak azt éltetheti
Ki jogát kész megvédeni,
Ilyen ember kell mi nekünk
Petrich Ferencz lesz követünk
ÉLJEN A HAZA!*

²⁹ Ugyanott

³⁰ Tolna megyei Közlöny 1876. május 8.

³¹ Tolna megyei Közlöny 1878. január 6.

³² Tolna megyei Közlöny 1878. július 28.

³³ Tolna megyei Közlöny 1878. augusztus 11.

³⁴ Kernné Magda Irén magángyűjtemény: Választási beszéd, Választási dalok

1884-ben a kölesdi kerület országgyűlési képviselőjévé választották, ahol a szabadelvű párt táboraát népesítette. A diétákon főként gazdasági kérdésekben szólalt fel, hiszen a gazdálkodása terén már igen sok tapasztalatot szerzett. 1886-ban a Paksi Lapok arról számolt be, hogy a képviselő a megye több pontját érintette, ahol beszámolt tevékenységéről. Petrich 1886. július 4-én reggel 8 órakor érkezett Nagy-Dorogra, ahol beszéde előtt meglátogatta az olvasóköröket, majd a községházánál tartotta meg beszédét. „Szendrey Irma úrnő egy gyönyörű virág koszorút készített hosszú nemzeti szalaggal, melyet két kis leányka nyújtott át neki. Képviselőnket nagyon meglepte a gyöngéd figyelem, a kis leánykákat megcsókolta s köszönve inté őket, hogy hazájának jó és hű leányai legyenek.”³⁵ Ezután lóra ülve a sárszentlőrinci község-házáig vonultak, ahol ismét beszámolót tartott.

Másnap adtak számot a helyi lapok, hogy Petrich Ferenc országgyűlési képviselő Paksra érkezett a diéta szünet idejére. 1886. augusztus 1-jére összehívott paksi népgyűlésen Petrich javaslatára elnöké Molnár Antalt és jegyzővé Petrich Attilát választották meg. Ezután az elnök felkérte az országgyűlési képviselőt, hogy adja elő a gyűlés célját. „Petrich szépen nőtt beszédében kifejté, hogy bár a hazát sokszor zaklatták pártszenvédek és hogy most is küzdenek egymással pártok; de ha a nemzet egységét, becsületét és önértetét támadják meg, a pártoskodás megszűnik és a nemzet tömörülve mint egy ember kel síkra annak védelmére.”³⁶

A következő évben lezajló képviselőválasztásokon induló Petrich Ferencet ismét megválasztották képviselőnek.

A millennium évében

1896, a millennium éve, amikor Petrich ismét feltűnik a közönség előtt. Különös év volt ez az országban. Minden pompában csillogott, zenekarok hadától zengtek az utcák, könyveket jelentettek meg e rangos események emlékére, szónoklatok pátoszai követték egymást az ország különböző pontjain. Paks sem maradhatott ki az ünneplő települések sorából. 1896. május 10-re a képviselőtestület ünnepélyt szervezett. Az ünnepség már az előző nap elkezdődött; az iskolákban különféle rendezvényeket tartottak. A honfoglalás ezredik évfordulója alkalmával a nemrégiben épült „polgári fiúiskolát, mint millenniumi alkotást” emléktáblával jelölték meg. A fő ünnepély napján döntöttek arról is, hogy Paks főbb utcáit a jeles hazafiakról nevezzék el.

Az ünnepi ülés szónoklatok sorozatából állt, ahol Petrich is jelen volt, és izzó hangulatú, nacionalista színezetű beszédet tartott. A beszédében megemlítette azokat a nemes embereket, akik korszakalkotó tevékenységet folytattak. Isten gondviselésének ítélte mindazt, amit eddig a magyar nemzet elért. Szerinte azonban nagy szerepe volt ebben annak is, hogy az elszigetelt nép tudta, hogy „egyedül csak maga erejére támaszkodhatik; önbizalmát, öntudatát s önértetét soha fel nem adta”,³⁷ még akkor sem, amikor a török diadal jelvénye, a félhold, mintegy 150 évig diadalmaskodott az országban. A nemzet egysége már feloszlott volna, ha 1848-ban a „kiváltságos osztály nem állt volna jobbágyai mellé, hogy minden terhében osztozzék vele.”³⁸

„Melyik az a nemzet, melynek kiváltságos osztálya ily magasra áldozatra kész lett volna, akkor, midőn a haza érdeke azt így kívánta!” – tette fel Petrich a kérdést beszédében, a 48-as állapotokra utalva. A kérdést nem hagyta nyitottan, rögtön meg is válaszolta: „Ily páratlan önkéntes áldozatkészségre csak a magyar nemzet Géniausa által vezérelt magyar kiváltságos osztály volt képes, mert belátta, hosszú évszázadokon keresztül tartott küzdelme következtében megfogyott erejével, a haza ügye elszigetelve, tovább a nemzet érdekeinek kockáztatása nélkül nem vezetheti s a nemzet erejét fel kell frissítenie s megerősítenie, hogy a további törvényes és sikeres küzdelmek önerejére támaszkodva képes legyen.” A jelen állapotban arra buzdítja a közönséget, hogy az ellentétes érdekek dacára küzdjenek jogaik és érdekeik érvényesítéséért. Ne hagyják, hogy amit az őseinktől örököltünk vesszen, hiszen a házat a király, bölcsessége által támogatni fogja, hogy a magyar nemzet a „második ezredév végén elmondhassa: a megye él és helyzetének ura lett!”³⁹

³⁶ Paksi Lapok 1886. augusztus 6.

³⁷ Kernné Magda Irén magángyűjtemény: Millenniumi beszéd

³⁸ Ugyanott

³⁹ Ugyanott

A utolsó évek „nehézkés” munkája

A millenniumi ünnepségsorozat keretében tartott szónoklata után ismét visszavonult birtokára, a Petrich-pusztára, ahol gazdálkodását folytatta. A politikával már csak elvétve foglalkozott és a közszereplést is megpróbálta mellőzni. Birtokán egy röpiraton dolgozott, ami az ágostai hitvallású evangélikus egyházmegye híveihez intézett. Röpiratának a célja egy nagy lélekszámú magyar protestáns felekezet létrehozása bármilyen áron is. Azt szerette volna elérni, hogy Luther Mártonhoz hasonlóan reformálják meg a vallást, de azt érzék el, hogy a vallásnak nemzeti jellege legyen, a nemzeti törekvést, haladást képviselje. Szerette volna, ha a nemzetiségiek, akik valaha magyarnak vallották magukat, de az anyanyelvük nem magyar, vegyék fel a mi nyelvünket. Fogadják el a csak magyar nyelvű istentiszteleteket, fogjanak össze és ne gyűlölködjének, hiszen csak így jöhet létre az egységes magyar felekezet. Petrich ezt valójában a „kényszermagyarosítással” tudta elképzelni, de akkor a nemzetiségieknél az élet bármely területén, akár az istentiszteleteken, akár az iskolákban, a polgári élet bármely részén, mert „ki ezen munkához hivatott képzettségével hozzá nem járul még pedig minden erejével, az a legkomolyabb hazafiúi kötelessége teljesítését mulasztotta el.” A lelkészek azonban nem tartották megfelelőnek ezt az erőszakos asszimilációt, hiszen „német ajkú testvéreink még most is szívesen ragaszkodnak a német voltukhoz”,⁴⁰ habár már a magyar miséket sokkal jobban értik, mind a saját nemzeti nyelvezetűiket – állítják a lelkészek. Az egyházi személyek nem avatkoztak be e tevékenység előmozdításába, mert szerintük ez magától fog bekövetkezni, nem szabad erőltetni.

A szabadságharc 60. évfordulójának megünneplése

Egy település kulturális tevékenységét valójában az határozza meg, hogy az adott népesség a műveltség mily szintjét éri el. A dualizmus időszakában a politikai élettől való elfordulás hatására sorra alakultak az ország különböző pontjain a kulturális egyletek. Ezek a kulturális központok a közműveltség emelésére, a magyar nyelv ápolására, a köznapi ismeretek terjesztésére jöttek létre. A társaságok egyetlen alapvető hibája az volt, hogy nem tudtak széles népréteget átölelni, ugyanis a mezőgazdasági dolgozókat nehéz volt aktivizálni. A megyében is számos különböző célzattal működő egyesület jött létre, hogy ki-ki megtalálja az igényeinek megfelelőt. Petrich életében azonban kezdetben nem játszottak nagy szerepet az egyesületek, olvasókörök. A korabeli újságok nem említik, hogy valamelyik egyesület tagja lett volna. Szívesen foglalkozott a politikai élet különböző területeivel. A XX. század változást hozott számára. Már 1908-ban március 2-án egy táncmulatságon vett részt, amit a tolnai iparosok olvasó egyesülete szervezett. A bálon Petrich Ferenc 12 fillért adományozott az egyesületnek – több társával együtt – támogatás céljából.⁴¹ Az ezt követően megjelenő Közlönyben olvasható, hogy a szabadságharc évfordulójára ünnepséget rendezett a Tolnai Katholikus Legényegylet, melyen a nem régeből taggá lett Petrich Ferenc is jelen volt, s Március 15. című versét Csontos György szavalta el. A cikk szerint a mű előadása olyan jól sikerült, hogy a szerző se gondolta volna, ily remek költeményt írt. A szerzőnek „meleg kézzel gratuláltak. A szavalat után maga a költő mondta el tartalmas emlékbeszédét. Gyönyörű hasonlatai mindenkinek figyelmét megragadták és végül lelkesen megtapsolták.”⁴² A cikk írója szerint Petrich az egyesület egyik legtehetősebb tagja, kit a „heti tanításokon, az énekkarban és az egyesület vezetésének minden üdvös törekvésében a munkálkodók között találunk.”⁴³

De nemcsak Tolnában, hanem a megye több pontján, többek között Pakson is tartottak rendezvényeket 1848 emlékére. A község több nemes épületében zajlottak le az események. Az ünnepség a Paksi Iparos Körből indult, majd az Erzsébet-szálló nagytermében folytatódott. A Kaszinóban is társas vacsorát tartottak, de a legtöbben mégis az Iparos közben voltak. Az elnök, beszéde után üdvözölte a meghívott vendégeket, elsősorban Petrich Ferencet, a volt országgyűlési képviselőt. Ezt vacsora követte, ami után Petrich, az „ősz bajnok”, a függetlenségi

⁴⁰ Kernné Magda Irén magángyűjtemény: Röpirat

⁴¹ Tolna megyei Közlöny 1908. április 2.

⁴² Tolna megyei Közlöny 1908. március 26.

⁴³ Ugyanott